

Arbetsmarknadsutskottets yttrande 1988/89: AU4y

Arbetsmarknadspolitikens inriktning m. m.

1988/89
AU4y

Till finansutskottet

Finansutskottet har dels beslutat överlämna vissa delar av proposition 1988/89: 150 jämte motioner till arbetsmarknadsutskottet, dels berett arbetsmarknadsutskottet tillfälle att yttra sig över propositionen i övrigt jämte motioner såvitt avser arbetsmarknadsutskottets beredningsområde. De delar i propositionen som är aktuella för yttrande återfinns i propositionens bilaga 9 (arbetsmarknadsdepartementet) s. 1–17 samt bilaga 12 (civildepartementet) s. 1–3 med hemställanpunkt på s. 8.

I anslutning härtill behandlas moderata samlingspartiets motion 1988/89: A14 (yrkande 1), vilket yrkande arbetsmarknadsutskottet – under förutsättning av finansutskottets medgivande – överlämnar till finansutskottet. Vidare behandlas centerpartiets motion 1988/89: Fi87 (yrkandena 2 och 4), vänsterpartiet kommunisternas motion 1988/89: Fi69 samt motion 1988/89: Fi80 av Lena Öhrsvik (s). I den följande framställningen ansluter utskottet till dispositionen i propositionen.

Arbetsmarknadsdepartementet

Arbetsmarknadspolitikens inriktning m. m.

Utskottet tar inledningsvis upp arbetsmarknadspolitikens inriktning. I propositionen redovisas att efterfrågan på arbetskraft väntas vara fortsatt hög och arbetslösheten fortsatt låg under åren 1989 och 1990. Den nuvarande pris- och kostnadsutvecklingen skall motverkas genom ekonomisk-politiska åtgärder. Det uppges att beredskap finns om arbetsmarknaden skulle påverkas i negativ riktning av dessa åtgärder.

Med hänsyn till den stora efterfrågan på personal lägger regeringen fram förslag för att främja arbetsutbudet och tillvaratagandet av den arbetskraft som finns inom landet. Arbetsmarknadsministern anför att genom en ytterligare satsning på arbetslinjen inom arbetsmarknads- och arbetslivspolitikerna såväl fördelningspolitiska som tillväxtpolitiska mål kan nås.

AMS har i en skrivelse den 10 mars 1989 redovisat sin bedömning av läget och behovet av ytterligare insatser. AMS presenterar olika led i en utbudsstimulerande politik inför 1990-talet. Bl. a. anser AMS att incitamentsstrukturen behöver ändras. Försäkringssystemen bör utformas så att

de blir en viktig länk tillbaka till aktivt arbete. Beträffande förtidspension förordar AMS ett system där en förtidspension kan omvandlas till lönebidrag som utgår i relation till den anställdes arbetsförmåga. Under den tid lönebidragsanställningen varar skall pensionen vara vilande.

Samtidigt som sysselsättningen är högre än någonsin föreligger enligt arbetsmarknadsministern en oroande utveckling när det gäller arbetsskador, långtidssjukskrivningar och förtidspensioneringar. Det är enligt ministern en uppenbar nackdel att nuvarande socialförsäkringssystem i mycket liten utsträckning uppmuntrar den enskilde att återvända till arbetslivet. Hon anför att arbetslinjen bör gälla som mål även i gränslandet mellan arbetsmarknadspolitiken och socialförsäkringssektorn. AMS förslag ligger principiellt i linje med denna inställning, men enligt ministern behöver olika områden utredas ytterligare.

Anknytande frågeställningar återfinns såväl i arbetsmiljökommissionens direktiv som i rehabiliteringsutredningens förslag (SOU 1988: 41 Tidig och samordnad rehabilitering). Förslagen remissbehandlas för närvarande. En interdepartemental arbetsgrupp har inlett en översyn av samspelet mellan arbetsmarknads- och socialförsäkringssystemen. Arbetsmarknadsministern aviserar att hon – efter samråd med socialministern – återkommer till regeringen med eventuella förslag.

Hon aviserar också förslag till direktiv till en utredning rörande frågor om en allmän kompetensutveckling i arbetslivet.

Enligt arbetsmarknadsministern ligger den i budgetpropositionen redovisade inriktningen för arbetsmarknadspolitiken fast. Vissa punkter preciseras ytterligare, bl. a. vad gäller flyktingar och andra invandrare, arbetshandikappade, långtidsarbetslösa och angelägenheten av konkreta mål för arbetsförmedlingen för att motverka en könsuppdelad arbetsmarknad.

I kommittémotion 1988/89: A14 av Sonja Rembo m. fl. (m) pekas på de strukturella problemen inom svensk arbetsmarknad. Regeringens politik att gå på gång offra stabiliteten och långsiktigheten jämte oförmågan att komma till rätta med kostnadsutvecklingen utgör enligt motionärerna de allvarligaste hoten mot en fri arbetsmarknad med full sysselsättning. Regeringens förslag i kompletteringspropositionen kan i stället för att förbättra situationen på arbetsmarknaden få negativa effekter.

Arbetsmarknadspolitiken bör enligt moderata samlingspartiet bl. a. inriktas på att avlägsna hinder och skapa incitament som leder till en väl fungerande arbetsmarknad. Särskilt oroande är den höga frånvaron som medverkar till den stora efterfrågan på arbetskraft och till den låga produktiviteten. Arbetstidslagstiftningen bör ge större utrymme för valfrihet och flexibilitet. De offentliga monopolen måste öppnas för alternativa verksamheter.

I centerpartiets kommittémotion 1988/89: Fi87 av Börje Hörnlund m. fl. framhålls att både sociala och ekonomiska skäl talar för den arbetslinje som centerpartiet förespråkar. De offensiva insatserna som föreslagits från centerpartiet under innevarande riksmöte bör enligt motionärerna kompletteras med klara direktiv till arbetsförmedlingarna om att de arbetssökande i princip måste ta anvisat arbete på hemorten. Sådana åtgärder medför ett minskat behov av medel för KAS med omkring 60 milj. kr. och

ett likaledes minskat behov inom arbetslöshetsförsäkringen på ca 2 miljarder kronor. De offensiva satsningarna kan därigenom finansieras.

Vidare är det enligt motionärerna väsentligt att arbetslinjen även gäller för invandrare och att resurser och regler utformas på ett sådant sätt att dessa kan beredas arbete eller utbildning snabbt. Det bör även finnas möjligheter att kombinera utbildningen i svenska med någon form av praktik eller inskolningsplatser.

Vänsterpartiet kommunisterna framhåller i motion 1988/89:Fi69 att om arbetslinjen skall kunna tillämpas i sin helhet så krävs demokratiska rättigheter på arbetsplatserna i form av lokal strejkrätt m. m. I arbetsmiljölagen måste skyddsombud och lokal fackförening få utvidgade möjligheter att stoppa arbetet på grund av dåliga arbetsmiljöförhållanden.

I motion 1988/89:Fi80 av Lena Öhrsvik (s) behandlas samspillet mellan arbetsmarknadsåtgärder och socialförsäkringssystemet. Motionären varnar för tanken att en förtidspension skulle kunna utbetalas till arbetsgivaren som lönebidrag. För det första är de båda sektorerna finansierade på olika sätt. För det andra finns en risk att arbetsgivaren skulle komma att välja den person som har högst pension, vilket innebär att många ungdomar skulle utestängas från arbetsmarknaden.

Utskottet ställde sig i sitt betänkande 1988/89:AU11 bakom den inriktning av arbetsmarknadspolitiken som lades fram i regeringens budgetproposition i januari 1989. Sedan dess har sysselsättningen ytterligare ökat och uppgick i april till 4 444 000 personer, vilket är omkring 75 000 fler än vid samma tid föregående år. Antalet arbetslösa uppgick i april till 1,5 % av arbetskraften, vilket kan jämföras med 1,6 % i april 1988. Målet om arbete åt alla fullföljs således. Utskottet vill dock samtidigt peka på att problemen med överhettningstendenser på arbetsmarknaden samt högre kostnadsutveckling och inflation än i omvärlden väntas kvarstå.

Inom flera sektorer, bl. a. inom industrin och inom vård och omsorg på den offentliga sektorn, råder stor efterfrågan på arbetskraft. Antalet nyanmälda lediga platser uppgick i mars 1989 till 95 700 personer, vilket är en rekordsiffra under senare år. Eftersom några tecken till nämnvärda förändringar inte kan skönjas för det närmaste året anser utskottet att de i propositionen preciserade målen är väl ägnade att stödja sökande med svag ställning på arbetsmarknaden och samtidigt ytterligare öka arbetskraftsutbudet. Bl. a. berörs flyktingar och andra invandrare, arbetshandikappade och långtidsarbetslösa.

I likhet med uppfattningen i propositionen och i motion A14 anser utskottet att sjukfrånvaron är oroande. I denna fråga vill utskottet hänvisa till sitt ovan nämnda betänkande AU11 vari utskottet diskuterar frånvarons betydelse för arbetskraftsutbudet samt sambanden mellan arbetsutbud, arbetsmiljö och socialförsäkringar. Enligt utskottets uppfattning är det självfallet viktigt att socialförsäkringssystemen är sådana att den enskilde uppmuntras att återvända till arbetslivet. Utskottet kan konstatera att de berörda frågorna undersöks av flera olika utredningar liksom av en nytillsatt interdepartemental arbetsgrupp. Utskottet förutsätter därför att samtliga konsekvenser, även effekter för finansiering och utnyttjande, blir belysta i de förslag som kan komma att läggas fram på detta område.

Vpk:s krav att skyddsombud och lokal fackförening skulle få vidgade möjligheter att stoppa arbetet på grund av dåliga arbetsförhållanden har behandlats av socialutskottet vid flera tillfällen tidigare. I sitt betänkande SoU 1987/88: 9 (rskr. 146) anför socialutskottet följande:

Skyddsombud har enligt 6 kap. 7 § arbetsmiljölagen rätt att avbryta arbete i det fall ett visst arbete innebär omedelbar och allvarlig fara för arbetstagarens liv eller hälsa och rättelse inte kan uppnås genom hänvändelse till arbetsgivaren. Skyddsombudet kan då besluta att arbetet skall avbrytas till dess att yrkesinspektionen hinner ta ställning i frågan. Av förarbetena framgår att skyddsombudens stoppningsrätt aktualiseras när risken är överhängande och man inte hinner avvakta yrkesinspektionens ställningstagande. Skyddsombudet har emellertid inte befogenhet att stoppa arbetet enbart på grund av misstanke om skadliga långtidseffekter. (Prop. 1976/77: 149 s. 339, SoU 1977/78: 1 s. 56 – 57).

I sitt av riksdagen godkända betänkande uttalade socialutskottet i detta sammanhang dessutom att det enligt socialutskottets uppfattning hade gjorts en lämplig avgränsning i arbetsmiljölagen av de situationer då skyddsombud har rätt att avbryta arbetet. Arbetsmarknadsutskottet har inte funnit skäl att frångå socialutskottets och riksdagens bedömning.

Med hänvisning till det anförda föreslår utskottet att motionerna A14 (yrkande 1), Fi69, Fi80 och Fi87 (yrkandena 2 och 4) avslås.

Arbetsmarknadsservice

I propositionen föreslås att riksdagen godkänner vad som förordats om sökanderesor från Norge till Sverige samt att till *Arbetsmarknadsservice* för budgetåret 1989/90 utöver i budgetpropositionen upptagna medel anvisas ett förslagsanslag på 6 000 000 kr.

Syftet med sökanderesorna skall vara att kanalisera arbetskraftsinvandringen från Norge, som nu till stor del sker spontant, genom arbetsförmedlingen. Personer från Norge föreslås därför kunna få flyttningsbidrag i form av sökanderesa och traktamente enligt samma regler som gäller för arbetssökande från Finland och Danmark.

Utskottet föreslår ett godkännande av vad som förordats om sökanderesor från Norge till Sverige samt motsvarande medelsanvisning.

Arbetsmarknadsutbildning

I propositionen förordas – efter förslag från AMS – en ändring av reglerna för svenskundervisning för invandrare inom arbetsmarknadsutbildningen. Enligt arbetsmarknadsministern bör det införas en möjlighet att bevilja flyktingar och invandrare med utländsk yrkesutbildning svenskundervisning i fackspråk inom det yrke de är utbildade för, även utan direkt anknytning till ytterligare yrkesutbildning. Genom denna justering av nuvarande regler kan invandrarnas yrkeskunskaper tas till vara på ett bättre sätt och arbetsplacering snabbare komma till stånd.

Med hänsyn till såväl sociala som arbetsmarknadsmässiga skäl ser ut-

Civildepartementet

Statlig kompetensförsörjning

I propositionen bereds riksdagen tillfälle att ta del av vad som anförts om statlig kompetensförsörjning. Bakgrunden är bl. a. att en stor del av den statliga personalen år 2000 kommer att befinna sig i övre medelåldern samtidigt som ungdomskullarna minskar. Civilministern anser därför att en samlad översyn bör göras av den centrala stödfunktionen för myndigheters kompetensutveckling. Översynsarbetet bör bedrivas i sådan takt att förslag i vissa delar kan föreläggas riksdagen i nästa års budgetproposition.

Utskottet har tidigare i år tillstyrkt riksdagens godkännande av nya riktlinjer för samordning av arbetsgivarfunktionen inom statsförvaltningen (prop. 1988/89: 100 bil. 2, AU14, rskr. 126). Utskottet uttalade då att den nya organisationen synes ligga väl i linje med intentionerna i den personalpolitiska propositionen i frågor rörande personalförsörjning (prop. 1984/85: 219, AU 1985/86: 6, rskr. 48). Enligt utskottets uppfattning är det aviserade översynsarbetet i fråga om statlig kompetensförsörjning ytterligare ett led i arbetet för att skapa en fortsatt utveckling och effektivisering inom den statliga sektorn. Därmed föreslås att avsnitt 1.1 om statlig kompetensförsörjning läggs till handlingarna.

Stockholm den 18 maj 1989

På arbetsmarknadsutskottets vägnar

Lars Ulander

Närvarande: Lars Ulander (s), Elver Jonsson (fp), Kjell Nilsson (s), Sonja Rembo (m), Marianne Stålberg (s), Lahja Exner (s), Gustav Persson (s), Sten Östlund (s), Mona Saint Cyr (m), Kersti Johansson (c), Anna Horn af Rantzien (mp), Monica Öhman (s), Eivor Husing (s), Erik Holmkvist (m), Kjell-Arne Welin (fp), Göran Engström (c) och Karl-Erik Persson (vpk).

Avvikande meningar

1. Arbetsmarknadspolitikens inriktning m. m.

Sonja Rembo, Mona Saint Cyr och Erik Holmkvist (alla m) anser att den del av utskottets yttrande i avsnittet Arbetsmarknadspolitikens inriktning som börjar med "Utskottet ställde" och slutar med "(yrkandena 2 och 4) avslås" bort ha följande lydelse:

Trots en rekordhög sysselsättning belöper sig den arbetsmarknadspoli-

tiska budgeten till över 25 miljarder kronor, vartill kommer 8 miljarder kronor för arbetslöshetsersättningar. Detta anser utskottet – i likhet med uppfattningen i motion A14 (m) – visar på de numera permanenta strukturella problemen på svensk arbetsmarknad. Sådana problem är bristen på arbetskraft inom många sektorer, låg produktivitet och tillväxt, en avsevärd utslagning från arbetsmarknaden, en alltför snabb löne- och prisutveckling, regional obalans m. m. Trots att även regeringen konstaterat att konkurrenskraften och sysselsättningen är hotad, har orsakerna till problemen inte analyserats. De av panik präglade regeringsförslagen kan väntas få negativa effekter i stället för att förbättra situationen på arbetsmarknaden.

Den nuvarande politiken som lett till en arbetsmarknad i permanent obalans måste ersättas av en politik som medför att det lönar sig att utbilda sig, arbeta och frivilligt spara. Eftersom de offentliga monopolen i hög grad medverkar till obalanser och otillfredsställande förhållanden på arbetsmarknaden, bör de offentliga monopolen brytas upp och arbetsmarknaden för de offentliganställda breddas.

En väl fungerande arbetsmarknad kräver enligt utskottets uppfattning – förutom att hinder avlägsnas på en rad områden – förändringar inom arbetsrätten, bl. a. en allmän obligatorisk arbetslöshetsförsäkring, en ny lagstiftning på arbetsförmedlingsområdet samt valfrihet och flexibilitet i arbetstidslagstiftningen. En viktig uppgift är att häva de nuvarande utslagningseffekterna. Den höga frånvaron är oroande. Det är i detta sammanhang angeläget att studera socialförsäkringssystemets effekter på arbetsutbudet.

Av det anförda följer att utskottet tillstyrker motion A14 (yrkande 1). Övriga i sammanhanget behandlade motioner, Fi69, Fi80 samt Fi87 (yrkandena 2 och 4), avstyrks.

2. Arbetsmarknadspolitikens inriktning m. m.

Kersti Johansson och Göran Engström (båda c) anser att den del av utskottets yttrande i avsnittet Arbetsmarknadspolitikens inriktning som börjar med "Utskottet ställde" och slutar med "(yrkandena 2 och 4) avslås" bort ha följande lydelse:

Utskottet vill i likhet med motion Fi87 (c) framhålla det märkliga i att regeringen – trots en långvarig högkonjunktur – först nu har lyckats pressa ned arbetslösheten i förhållande till år 1982 i någon nämnvärd grad. Under samma period har förtidspensioneringar ökat mycket kraftigt.

Regeringens politik har medfört att tillväxten i den svenska ekonomin har varit starkt koncentrerad. Inom privata näringslivet har löneglidningen varit stor inom koncentrationsområdena. De regionala skillnaderna i arbetslöshetstalen har varit betydande. Följden har blivit ökande löneklyftor. Mot denna bakgrund anser utskottet att politiken reellt sett måste anpassas efter målsättningen att nå regional balans och att landets samlade produktionsresurser måste utnyttjas på ett bättre sätt.

Enligt utskottets uppfattning är det angeläget att föra en politik som minskar statens totala kostnader för arbetsmarknadspolitik. Bl. a. måste

fler permanenta jobb i första hand skapas i regionalpolitiskt utsatta områden i näringsliv och småföretagsamhet. Vidare bör insatserna stärkas för att bereda handikappade arbete. Centerns förslag skulle ge minst 2 000 nya jobb till handikappade. Med hänsyn till arbetslösheten bland utländska medborgare och de långa väntetiderna för uppehålls- och arbetstillstånd bör regler och resurser anpassas till nya lösningar, bl. a. vad gäller utbildning i svenska språket. Nödvändiga offensiva insatser enligt centerpartiets modell måste också kompletteras med direktiv till arbetsförmedlingarna att de arbetssökande i princip måste ta anvisat arbete på hemorten. De offensiva insatserna finansieras genom ett minskat medelsbehov inom KAS och arbetslöshetsförsäkringen.

Det anförda innebär att utskottet tillstyrker motion Fi87 (yrkandena 2 och 4). Övriga i sammanhanget upptagna motioner, A14 (yrkande 1), Fi69 och Fi80, avstyrks.

3. Arbetsmarknadspolitikens inriktning m. m.

Karl-Erik Persson (vpk) anser att den del av utskottets yttrande i avsnittet Arbetsmarknadspolitikens inriktning som börjar med "Vpk:s krav" och slutar med "(yrkandena 2 och 4) avslås" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar uppfattningen i vänsterpartiet kommunisternas motion Fi69 om målsättningen att på alla områden hävda arbetslinjen. Samtidigt är det självklart att de som står utanför arbetslivet måste ha en trygg försörjning.

Grundproblemet är dock att arbetslivets krav inte är anpassade till människan. Ökningen av antalet förtidspensionerade och långtidssjukskrivna talar sitt tydliga språk. Huvudorsakerna till den ökande utslagningen är dels att arbetslivet på grund av lönsamhetskraven blivit alltmer pressat, dels det s. k. klassarbetet mellan parterna. För att ändra förhållandena i arbetslivet krävs att de lokala fackliga organisationerna erhåller demokratiska rättigheter på jobben i form av t. ex. lokal strejkrätt. Vidare bör arbetsmiljölagen ändras så att skyddsombud och lokal fackförening får utvidgade möjligheter att stoppa arbetet på grund av dåliga arbetsförhållanden. Detta bör ges regeringen till känna.

Med hänsyn till vad som anförts tillstyrker utskottet motion Fi69. Övriga i sammanhanget behandlade motioner, A14 (yrkande 1), Fi80 samt Fi87 (yrkandena 2 och 4), avstyrks.

Särskilt yttrande

Arbetsmarknadspolitikens inriktning m. m.

Elver Jonsson och Kjell-Arne Welin (båda fp) anför:

Folkpartiets yrkanden i dessa frågor har tidigare i år behandlats i riksdagen, varför vi hänvisar till våra ställningstaganden i dessa sammanhang.

Vi ställer oss bakom arbetslinjen. I rådande arbetsmarknadsläge med brist på arbetskraft inom flera sektorer är det av stor vikt att tillgängliga

arbetskraftsresurser kan sysselsättas på ett rationellt sätt. Om arbetslinjen skall gälla även för pensionärer och asylsökande bör regelverket ses över. Kommuner och landsting bör se över sin tjänstekonstruktion i syfte att skapa fler heltidstjänster.

1988/89: AU4y